

KÖKTÜRK Erol, "Metropol Akademi, Ankara, İzmir ve İstanbul'a Baktığınızda Hiç Değişmezliği Olan Bir Ana Plan Yok, Prof. Dr. Mehmet ÇUBUK ile Söyleşi", *Today's Metropol Dergisi*, Yıl: 2, Sayı: 12, Mayıs 2008, s: 112-125.

METROPOL KENT KÜLTÜRÜ ve YÖNETİMİ DERGİSİ -FORUM-

Prof. Dr. MEHMET ÇUBUK ile SÖYLEŞİ

Prof. Dr. EROL KÖKTÜRK - Ülkemizde Dünya Şehircilik Günleri nasıl kutlanmaya başlandı?

Prof. Dr. MEHMET ÇUBUK - Bu konuyu Mimar Sinan Üniversitesi-Mimarlık Fakültesi-Şehir ve Bölge Planlama Bölümü'nde 13 Kasım 2003 günü verdiğim bir konferansta ilk kez bazı yönleriyle anlatmıştım.

"Dünya Şehircilik Günü" düşüncesini 1949 yılında ortaya atan Arjantin'li Prof. Carlos Della Paolera'nın bu girişiminden 28 yıl sonra 1977 yılında, Güzel Sanatlar Akademisi Şehircilik Araştırma Ensti- tüsünde, önce "Dünya Şehircilik Günü Türkiye Daimi Komitesi" oluşturulmuş ve aynı zamanda Başkanlık Sekreteryası da kurulmuştur. Türkiye'de böylece 30 yıl önce, Dünya Şehircilik Günü anmaları, kolokyumlar, kongreler olarak ortak etkinliğe dayalı programlarla yapılmaya başlanmıştır.

Aslında böyle bir girişimi, 1962 yılında şehircilik uzmanlık eğitimi için burslu olarak gönderildiğim Fransa'da iken zihnimde geliştirmiştim. Beş yıla yakın sürede Dünya Şehircilik Günü faaliyetlerini izlemiş, etkisinde kalmıştım. 1966 yılında yurda dönüp Akademi'de göreve başladığım zaman da, Güzel Sanatlar Akademisi Y. Mimarlık Bölümü bünyesinde, "Gün" ile ilgili çalışmalara girişmişim. İlk iş olarak da, Fransa'daki sistem ile ilgili bilgilenmek ve çalışma yöntemini öğrenmek amacıyla, Paris Şehircilik Enstitüsünde hocam olan ve Dünya Şehircilik Günü Fransa Daimi Komitesi Başkanı (aynı zamanda Urbanisme Dergisi yöneticisi) Prof. Jean Royer'den mektupla yardım istemişim. Bana verdiği yanıtta, Prof. Kemal Ahmet Aru Hocanın Dünya Şehircilik Günü Türkiye Temsilcisi gözüktüğünü, Türkiye'de henüz Daimi Komitenin oluşturulmadığını bildirmişti. Zaten sonradan Prof. Aru Hocadan edindiğim bilgiye göre de, 1964 yılında İsviçreli Prof. Sautari'nin, o zaman İTÜ Mimarlık Fakültesi Dekanı olan Prof. Aru'yu ziyaretinde, kendisine Dünya Şehircilik Günü Türkiye Daimi Komitesi Temsilciliğini önermiş olduğunu, her yıl 8 Kasım'da da kişisel "telgrafla esenleşme" dileklerini göndermekle yetindiğini öğrenmişim. Esenleşmeler dışında da herhangi bir organizasyon ve program yapılmadığını söylemişti. İşte o zaman, böyle bir girişim için öncelikle, Fransa'daki gibi "Daimi Komite"nin oluşturulması ve "anma"ların da eylemsel programlarla zenginleştirilmesi gerektiğini düşünmüştüm. Bu düşüncelerimi olgunlaştırıp bir proje olarak, 1970 yılların başlarında, Kemal Ahmet Aru Hocaya açmış, hazırladığım projeyi önermişim. O dönemde, Akademi'de şehircilik derslerine de gelen Prof. Aru Hoca, yaptığım öneriyi ve hazırladığım eylem projesini uygun görmüştü. Ne var ki, 1973 yılında yedek subaylık için askere gidişim nedeniyle proje gerçekleştirilememişti. Hizmetimi bitirip, Akademi'ye dönüşümden hemen sonra 1974-75 yıllarında, Prof. Aru'nun ayrıca kurulmasına da destek verdiği ve yönetim kurulu üyesi de olduğu, Şehircilik Araştırma Enstitüsü (ŞAE) bünyesinde, Dünya Şehircilik Günü Türkiye Daimi Komitesini oluşturarak,, "Daimi Komite Başkanlık Sekreterliği"ni de kurmuştuk.

Daimi Komite 3 üyeden oluşturulmuştu: Prof. K. Ahmet Aru (1. Başkan)-Prof. M. Ali Handan (2. Başkan) ve üye Doç. Mehmet Çubuk. Ben icraattan sorumlu Genel Sekreterlik görevini de üstlenmişim. Bu belirlemeden hemen sonra ben komite oluşumunu, Arjantin'deki Merkeze de bildirmişim. 1984 yılında, Prof. Handan'ın vefatından sonra ben 2. Başkan olarak onun yerini almıştım. İcraatların sorumluluğunu da yeniden üstlenmişim.

Böylece, 1977 yılından itibaren, Akademi Şehircilik Araştırma Enstitüsü (ŞAE) bünyesinde kurulan "Dünya Şehircilik Günü Türkiye Daimi Komitesi Başkanlık Sekreterliği" sistemli organizasyonlarıyla, sonuç getiren ve gelenekselleşen biçimde "Kasım Kolokyumları"nı yapmaya başlamıştır. Üç gün süren bu kolokyumların, her beş yılda bir Şehircilik Kongresi şeklinde yapılmasına da, 1982 yılına O.D.T.Ü. ile yapılan ilk Şehircilik Kongresinden sonra ilke olarak karar verilmişti. Dünya Şehircilik Günü Türkiye Daimi Komitesi tarafından Şehircilik Kolokyumları ve Şehircilik Kongreleri, 1997 yılında Daimi Komite Sekreterliğinin Şehir Plancıları Odasına devredilmesine kadar yirmi yıl ve sonrası dönemde de kesintisiz olarak, aynı şekilde bugüne kadar devam etmiştir.

8 Kasım günü ise, Prof. Carlos Della Paolera'nın Dünya Şehircilik Günü fikrini ortaya attığında önerdiği benimsenmiş bir tarihtir.

Prof. Dr. EROL KÖKTÜRK - Bu tarihin bir anlamı var mı?

Prof. Dr. MEHMET ÇUBUK - Tarih olarak 8 Kasım olmasının tam anlamını bilmiyorum. Yani tarih olarak 8 Kasım seçmiş olmaları kendi içinde buldukları koşullardan mı kaynaklanmıştır, onu bilmiyorum.

Prof. Dr. EROL KÖKTÜRK - Ülkemizde ilk Dünya Şehircilik Günü 1977'de kutlandı. 4 kongreyi içeren 20 kolokyum, deyim yerindeyse sizin önderliğinizde düzenlendi. 20. Kolokyumdan sonra bu görevinizi Şehir Plancıları Odasına devrettiniz.

Prof. Dr. MEHMET ÇUBUK -Aslında, Dünya Şehircilik Günleri etkinliklerini Türkiye'de gerçekleştirme isteğimin ilk ortaya çıktığı zamanki ve bugün de geçerli olan şehircilikle ilgili düşüncelerim hep aynı olmuştur. Aldığım şehircilik eğitime göre şehircilik şu demektir: Mekansal-toplumsal-ekonomik düzenlemeler kadar fiziksel oluşumları ve mekansal nitelikte olmayan diğer bazı meşguliyetleri de içeren bir olaydır. Dolayısıyla, şehirciliğin sadece herhangi bir grubun, bir meslek kesiminin ya da bir sivil girişimin faaliyeti gibi gösterilmesi doğru değildir. Çünkü şehircilik, yetkiler, uzmanlıklar, faaliyetler ve araçlar bütünü olarak geniş bir alana yayılmaktadır. Bir meslek Odası faaliyetinin ötesinde, diğer meslek odalarının da meşguliyet alanına girdiğini söylemek yanlış olmayacaktır. Bugün Şehir Plancıları Odası, Mimarlar Odası, İnşaat Mühendisleri Odası, Harita Mühendisleri Odası, Jeoloji Mühendisleri Odası v.s ve keza, üniversiteler genelinde, konu ile ilgili Bölümler ve Araştırma Birimlerinde de şehircilikle ilgili önemli çalışmalar yapılmaktadır. Kaldı ki, kentlilerin oluşturduğu sivil girişimler de şehircilikle ilgilenmekte, ciddi uğraş vermektedirler. İşte bu düşünce alt yapısıyla 30 yıl önce, Türkiye'de Dünya Şehircilik Günü anma ve tartışmaları ilk kez ve doğal olarak içinde bulunduğum üniversite ortamında başlatılmış, diğer kurum ve kuruluşlarla paylaşılmaya çalışılmıştır.

Bu gerçeklerden hareketle denilebilir ki, şehircilik, mesleki kuruluşlara, kurumlara, benzeri oluşumlara, sivil girişimlere, herkese, her kesime açık olup genel yaklaşım olarak kent planlamayla sınırlandırılmaması gereken olay/olaylar bütünüdür. Günümüz yaşam koşulları içinde de, bu olaylar bütününe çok iyi yönetilmesi ve dolayısıyla bununla ilgili, ülke ölçeğinde bir bilinç yaratılması gerekmektedir. Bu açıdan bakıldığında, Dünya Şehircilik Günü organizasyonlarının önemli bir misyon yüklü olduğu görülmektedir.

Sekretaryanın Odaya devriyle ilgili şunları belirtmeliyim: Dünya Şehircilik Günü etkinliklerinin 20. kez yapılma hazırlıkları öncesinde Prof. K. Ahmet Aru Hocaya, "Üniversite'nin zaten kısıtlı olanaklarından yararlanmada giderek zorlanıyoruz. Daimi Komite Sekretaryasını bu dönemde, daha çok olanak ve destek bulabileceğimize inandığım Şehir Plancıları Odasına taşıyalım," demiştim. Bu önerimi Prof. Aru uygun bulmuş, hatta bu düşüncemden ötürü de kutlamıştı. 1984 yılında Prof. M. Ali Handan'ın vefatı üzerine de, Daimi Komitede görevleri yeniden belirlemiştik. Bu durumda Prof. K. Ahmet Aru Şeref Başkanı ve ben de icraattan sorumlu Başkan olmuştum. Komite aynı zamanda, bir Genel Sekreter bulunması kararını da almıştı. Bu nedenle kısa dönem bir görevlendirme yapılmış, ama devam etmemişti. Kemal Ahmet Beyin Şeref Başkanı, benim de icradan sorumlu Birinci Başkan olduğum Daimi Komitemizin, Sekretarya hizmetlerinin daha elverişli ve etkili yapılması için Şehir

Plancıları Odasına devredilmesinden sonra bugüne kadar yapılan hiçbir Dünya Şehircilik Gününe, Oda tarafından davet edilmediğimizi, hiçbir şeyin paylaşılmadığını üzülererek belirtmek isterim. Oysa Daimi olduğu adından belli bu Komitenin, varlığı dışlanmış ve unutulmuş oldu. Bu durumu vefatından önce son kez, yıllarca her 8 Kasım öncesi günlerde yapageldiğimiz karşılıklı sessiz kutlaşma için bulduğumuzda konuştuk. “Nezaketen, hiç olmazsa hatırlanmak şeklinde bile olsaydı,” diye bu dışlanmışlığı hazmedemediğimizi söyledik. Prof. Handan ve Prof. Aru’nun vefatlarından sonra, kuruluş esasına göre ve etik anlamda şu an ben, Dünya Şehircilik Günü Türkiye Daimi Komitesi Temsilcisi görünüyorum.

Prof. Dr. EROL KÖKTÜRK - Yani Komite devredilmedi öyle mi?

Prof. Dr. MEHMET ÇUBUK - Hayır efendim. Komite biz yaşadığımız sürece var olacaktır.

Prof. Dr. EROL KÖKTÜRK - Dünya Şehircilik Günü’nün Merkezi, Türkiye Daimi Komitesi sorumlusu olarak sizi mi tanıyor şu anda?

Prof. Dr. MEHMET ÇUBUK - Görünürde öyle olması gerekiyor. Burada benim çabam, Dünya Şehircilik Günü’nün Türkiye’de kurumsallaşması için olmuştur. Bakanlıklarla, Şehir Plancıları Odasıyla, Mimarlar Odasıyla, hatta geniş çerçevede daha başka birtakım kurumlarla, üniversitelerle işbirliği yapmak için çabalar harcanmıştır. Sonuçta Dünya Şehircilik Günü toplantıları bir tür Türkiye’de şehircilik muhasebesinin yapıldığı, eleştirildiği, yeni önerilerin ortaya çıktığı bir platform oldu. İnsanların birbirleriyle, “bir dahaki toplantıya” diye randevu verip de buldukları bir ortam haline geldi. Kolokyum ve kongrelerin uluslararası niteliği de artmıştır tabii. Sonunda bazı çevreler, Dünya Şehircilik Günü etkinliklerinin, Güzel Sanatlar Akademisi’nde ve daha sonra Mimar Sinan Üniversitesi’nde yapılıyor olmasını eleştirmişlerdir. Aslında kolokyumlardan bir şey bekleniyor olması boşuna değildir. Çünkü Dünya Şehircilik Günü, yabancı ülkelerle ilişkilerde de başarılı bir buluşma ortamı oluşturmuştu. Etkinlik alanını genişleterek, Kolokyumlar için üniversitelerle, belediyelerle işbirliği yapılacak kentlerde alt komiteler oluşturulmuş ve sonraki yılın teması da belirlenmiştir. Hemen belirtmeliyim ki, bu tartışma konuları yani temalar üzerinde bir yıl öncesinden başlayan çalışmalarla bir yıllık hazırlık döneminin sonunda tematik sunuş bildirisi ortaya çıkardı.

Prof. Dr. EROL KÖKTÜRK - 13. Dünya Şehircilik Günü açılış konuşmasında söylemişsiniz; “Dünya Şehircilik Günü’nün özünde var olan, bir muhasebe yapmak anlayışı” diyorsunuz. Siz Dünya Şehircilik Günlerini bir muhasebe günü olarak değerlendirmişsiniz. Siz Daimi Komitede önce Genel Sekreter, sonra icradan sorumlu Başkan olarak görev yaptığınız sürede 20 tane kolokyum düzenlediniz. Yapılan bu muhasebeler Türkiye’deki şehirciliğin üzerinde ne kadar etkili oluyordu?

Prof. Dr. MEHMET ÇUBUK - Dünya Şehircilik Günü kolokyum ve kongrelerinde yapmış olduğumuz, saptamalar-sorunlar ve öneriler şeklindeki değerlendirmeler yayınlanmıştır. Birçok ilgili kurum, kuruluş ve üniversite kütüphanelerine gönderilmiştir. Milli Kütüphanede de yer alan bu yayınlar toplam ürün olarak değerlendirildiğinde, Şehircilikle ilgililerin, bilim çevrelerinin, yönetimden sorumluların her yıl yapmış oldukları açıklamalar, sunuşlar ve tartışmalarıyla ortaya konan, Türkiye şehirciliğinin büyük bir resmini oluşturmuştur. Bu ürünün bütünü böyle yorumlanmalıdır. Öyle birikim olmuştur ki, bu yazılı kaynaklar yüksek lisans ve doktora eğitiminde başvuru kaynağı olmuştur. Öyle bir kaynak ki, aynı zamanda özendirici olmuştur. Bana gelen mektuplardan, emeklilik sonrası ulaşanlar da dahil, anladığım şudur ki, 20 yıllık birikim Türkiye’de şehircilik tarihinin ortaya konmasında yararlanılacak küçümsenmeyecek bir kaynak oluşturmuştur.

Bunlardan yararlanıp, referans göstererek makaleler yazanlar, araştırma yapanlar var. Türkiye’de şehircilikle ilgili nereden gelip, nereye gittiğimizi görmek isteyenler için bir kaynak bu. Bence çok da önemli. Çünkü bu dokümanlar Türkiye’de şehircilik olgusunun, artık imar mevzuatından şehircilik mevzuatına geçiş noktasında ve şehircilikle ilgili anlayışın oluşmasına katkı sağlamıştır diyebiliriz. Benim akademisyen arkadaşlarımdan sıkça duyduğum bir şey de, yayınların kendi kitaplıklarında özel bir yer aldığı şeklindedir. Böylesine bir birikim bence bir değerdir. Soruyorum size, bunlar yapılmamış olsaydı, böyle bilgiler nasıl derlenmiş olacaktı? Bir sorumluluk taşıyan insana “hesap ver” demek

tepkî yaratan bir ifadedir. Ama bizim tarzımızla bir muhasebe yapılmasının istenmesi insanlara düşünme gibi önemli bir katkıyı da sağlamıştır.

Prof. Dr. EROL KÖKTÜRK - Akademik boyutu bu kadar değerli ve ben de değer biçiyorum. Dünya Şehircilik Günü yayınlarından ben de yararlanıyorum. İşin öbür tarafına dönersek, yani akademik boyuttan pratik boyuta yönelirsek eğer, Dünya Şehircilik Günleri kentler üzerinde ya da kentleşme üzerinde ne kadar etkili oldu?

Prof. Dr. MEHMET ÇUBUK - Doğrudan kentler ve kentleşme üzerine etkisi olduğu söylenemez. Fakat zaten ortaya çıkışında var olan "tepkisel duruş" adına, mutlak katkısı olmuştur denilebilir. Nasıl mı? Yukarıda söylediğim muhasebenin yapılması kadar, yeni kavramların bu ülkeye girmesini, tartışılmasını ve bu yeni kavramlar etrafında fikirler oluşturmayı, fikirleri yapılandırıp, gerekiyorsa şehircilikle ilgili bir politikaya, gerekiyorsa bir uygulama aracına dönüşmesinde katkı sağlayıcı görevi de olmuştur. Burada tartışılan bazı şeylerin, yeri geldi yasalarda, yeri geldi yapılan yönetmeliklerde karşılıklarını da gördük. Biliyorsunuz av tüfeğiyle atışta bir delik açılmaz; ama saçmanın yarattığı yayılmış bir tahribat olur. Olumlu bir yorumla benzetme yaparsak, bu yayılmış saçmanın etki alanı gibi belli bir çevrede de olsa, özellikle Anadolu'da, gençleri özendirdiği de görülür. Keza bu çalışmaların hükümetlerde bazı üyelerin ve yerel yöneticilerin üzerinde de etkisi olmuştur. Ancak hedef gösterip, o noktada etkinin pratiğe yansıdığını söyleyemeyiz. Zaten amaç bu değil, ama yaygın bir etkilenme söz konusudur.

Prof. Dr. EROL KÖKTÜRK - Dünya Şehircilik Günleri özünde ağırlıklı olarak akademisyenlerin sahiplendiği ve ilgi gösterdiği bir etkinlik mi?

Prof. Dr. MEHMET ÇUBUK - İlk bakışta, bu organizasyonların yapılması ve sonuçlar elde edilmesinde akademisyenlerin daha aktif olması, akademik ortamlarda sahiplenme güdüsünü dürtmüş olabilir. Geniş perspektiften bakıldığında, Dünya Şehircilik Günü'nün sadece profesyonellerin "günü" gibi ele alınması ve sahiplenilmesinin doğru olmadığı görüşündeyim. Dolayısıyla Dünya Şehircilik Günü, herhangi bir "sahiplenme" gayreti içinde bulunmadan, gözlemlerin, eleştirilerin, değerlendirmelerin ve önermelerin yapıldığı ve yapılacağı bir oluşum olarak kabul edilmelidir.

Dünya Şehircilik Günü Türkiye Daimi Komitesi, işte bu bilinç ve yaklaşım içinde, tüm kısıtlamalara, olumsuzluklara, olanaksızlara ve engellere karşın 1997 yılına kadar yirmi yıl boyunca, şehirciliğin, herkesin olayı olduğunu, bunun sorumluluklar zinciri oluşturduğunu anlatmak için gayret sarf etmiş, bunu kitlelere anlatmaya, öğretmeye çalışmıştır.

Bugün itibariyle, Dünyada 58. kez kutlanan Dünya Şehircilik Günü, Türkiye'de aralıksız devamlılık içinde 31. kez anılmış ve kutlanmıştır. Burada biraz şaşırtıcı olan husus, Dünya Şehircilik Günü'nün, ne Dünya Çevre Günü, ne de Dünya Mimarlık Günü v.s. gibi henüz, Birleşmiş Milletler Örgütü tarafından kabul edilmiş resmi bir "gün" olmadığıdır. Bu, uluslararası çok özel bir klüp gibi, fakat kamusal nitelikte ve etkide bir organizasyon biçimi olarak kabul görmüştür. Dünya Şehircilik Günü, özellikle metropoller perspektifinde ortaya çıkmış, insan yaşamını etkileyen olumsuzluklara karşı duyarlı insanların "tepkisel duruşu"nu ifade etmek için düşünülmüş, bir çağırî organizasyonu şeklinde idrak edilmiştir. Buna, "şehirciliği anma-düşünme günü"de diyebiliriz.

Dünya Şehircilik Günü, kentsel yaşamla, kentsel yönetimle, kent-bölge ve çevreye ait gelişmelerle ilgili her şey adına kurumsal, kamusal, özel/bireysel eleştirilerin, değerlendirmelerin ve önermelerin yer aldığı, yoğunlaştığı özelleşmiş bir gündür. Bir çağırî platformdur. Burada asıl amaç, yaşam organizasyonu üzerine gözlemlerin, deneylerin ortaya konması, şehircilikle ilgili durumların geçen bir yılın "muhasebesinin" yapılmasıdır. Ama şehircilik konusunda bilinç yaratılması, halk tabakalarına anlatılması da esas gaye olmaktadır. Dolayısıyla, Dünya Şehircilik Günü "anma"larının, bir üniversite, bir sivil kuruluş ya da başka bir oluşumun v.s. bünyesinde yapılıyor olmasının, organize edilmesinin rahatsız edici bir yanı olmamalıdır.

Özetle, sembolik anlam taşıyan ve ülkelerle aynı günde (8 Kasım) “anma” birlikteliği sağlayan bu gün, Paolera'nın Buenos-Aires'de yaptığı tepkisel duruş gibi, diğer ülkelerin Daimi Komiteleri aracılığıyla kendi muhasebe ve değerlendirmelerini yaptıkları ve paylaşımların yaşandığı ve “şehirçiliği anma”ya çağrı günüdür. Organizasyon biçimiyle de Dünya Şehirçilik Günleri anmalarında farklılıklar bulunmaktadır. Başlangıçta uygulanan şekliyle Dünya Şehirçilik Günü, Daimi Komiteler ve Merkez arasında 8 Kasım'da yapılan karşılıklı telgraf esenleşmeleriyle ortak çağrı hareketinin başlatılması anlamına gelmekteydi. Ne yazık ki, bu “birlikte anma”yı başlatma çağrısının sembolik esenleşmeleri, sonraki yıllarda kaybolmuştur. Bugün de zaten, çok az ülkede de Dünya Şehirçilik Günü anılır hale gelmiştir. Oysa, Dünya Şehirçilik Günü Türkiye Daimi Komitesi, buna Türkiye gündeminde devamlı yer vererek, bu "gün"ü daha da önemsetmiştir. İçeriğini kendine özgü eylemler ve programlarla zenginleştirmiştir. Türkiye'deki bu devamlılık Dünya Şehirçiler Birliği (ISOCARP) bünyesinde takdir görmüş ve birçok ülkede yeniden kutlanması hareketine vesile olmuştur. 1996 yılından itibaren de mesaj yüklü bir "Dünya Şehirçilik Günü Deklarasyonları" yayınlanmasın gelenek haline getirmiştir.

Prof. Dr. EROL KÖKTÜRK - Belediyelerin ne kadarı Dünya Şehirçilik Günü'nü önemsiyor?

Prof. Dr. MEHMET ÇUBUK - Bu organizasyonlarda kuşkusuz, şehirçilikten sorumlu Bakanlığın, diğer ilgili Bakanlıkların ve yerel yönetimlerin aktörler olarak mutlaka devrede olması ve desteklemesi gerekmektedir. Ama bu konuda çoğu zaman duyarsızlıkla da karşılaşmaktadır.

Prof. Dr. EROL KÖKTÜRK - Neden belediyeleri heyecanlandırmıyor Dünya Şehirçilik Günü?

Prof. Dr. MEHMET ÇUBUK - Sanırım Dünya Şehirçilik Günü'nde, yukarıda da açıkladığım gibi, bir “muhasebe yapma”dan çekiniyor olabilirler. Oysa belediyelerin İstanbul'da 1996'da Kentler Zirvesi olarak yapılan Habitat II toplantısında ortaya konan Gündem 21 çerçevesinde şeffaf olma, hesap verme gibi sorumlulukları da doğdu. Biz bunu belli bir tarzda Gündem 21'den çok önce başlatmış olduk. Dünya Şehirçilik Günü Türkiye Daimi Komitesi, geçen yıllar içinde birçok şeyi deneyerek, bu denemelerden hangileriyle yol alabileceğini seçerek çalışmalar yapmıştır. Bunu yaparken de yorulmuştur, örselenmiştir. Fakata asla yılmadan bayrağı taşımıştır. Şimdiki düşünüyorum da, şu ana kadar anlattıklarımı, bugüne kadar herhangi bir yayın organında, bir gazetede, bir yerde söylemiş ve yayınlamış da değilim. İlk kez, Dünya Şehirçilik Günü ile ilgili etraflıca bir açıklamayı Metropol Dergisinde size yapmış oluyorum. Sadece, 2003 yılında yine Kasım kolokyum haftası içinde kurucusu ve uzun süre Başkanlığını yaptığım Bölümde verdiğim konferansında belli ölçüde dile getirmiştım. Keşke o konuşma metni de bu dergide yayınlansa, paylaşılsa.

Aslında yerel yönetimler bu organizasyonlara destek olarak katkıda bulunabilirler ve hatta gereksinimleri olan araştırma konularını belirleyerek kolokyum tartışmaları açtırabilirler. Doğal olarak da sonuçlardan yararlanabilirler. Şehirçilikten sorumlu Bakanlık için de aynı şey düşünülebilir.

Geçmişten gelen değişmeyen görüşüm, şehirçilikte bir ulusal statü yaratılması gerektiğidir. Bunu hep savlamışım. Bugünkü imar mevzuatının, yasa ve yönetmelikleriyle, teknik ve hukuksal olarak bir ulusal statü oluşturmadığını da söylüyorum. Bugünkü mevzuat, toprağı sadece basit bir meta gibi değerlendirmekte ve üzerindeki yapılanmayı birtakım katı imar kurallarıyla koşullandırmaktadır. Bu da insan yaşamını olumsuz etkilemektedir. Bu durumu eleştirerek, imar sisteminden bir şehirçilik sistemine geçilmesini önermişimdir. Ülke bütününde kararlar getiren, ülke ekonomisi, sosyal durum, nüfus yapısı, kültürel ve doğa varlıkları dikkate alan en ussal arazi kullanımının yapıldığı ve imar yönetmelikleri yerine “kentsel tasarım”ın rehberlerinin kullanıldığı bir sisteme geçilmesini savunmuşumdur.

Dolayısıyla bu fırsatla yinelemek istiyorum ki, kentsel tasarım olgusu imar yönetmeliklerinin yerini almak durumundadır. O zaman ne oluyor? Mimarlık eylemi içinde mimarın kendi yaratıcılığını kullanarak, arazide var olan potansiyeli değerlendirerek sonuç ürün elde etmesine ve dolayısıyla mimari ürünün böylece kentsel kılınmasına fırsat yaratılmış oluyor. Oysa imar kuralları ve anlayışı içinde bazı şeyleri mimara empoze edilerek, bir sabun kalıbı gibi volümü belirlenmiş bir kutunun içerisinde sadece cephesini, iç planını düzenleme işi bırakılıyor. Tam tersine, yapı yoğunluğunun,

nüfusun belirlendiği o yapı alanında mimarı yönlendirici kayıtları -tasarım rehberleriyle- belirleyip, mimari ürün olarak bir kompozisyon ortaya koymasını sağlayacak yoldur “kentsel tasarım” esas olarak. Ancak bunun bir uzmanlık alanı olduğunu da belirtmeliyim. Baktığımızda bugün, mimarlar bir taraftan, şehir plancıları bir taraftan ve hatta peyzaj plancıları da kentsel tasarım yapmaya çalışıyorlar ve “Biz kentsel tasarımcıyız” diyorlar. Mimarlar Odası kendi üyelerine kentsel tasarım proje uygulamaları için ücret baremi oluşturuyor ve kentsel tasarım projelerini tasdik ediyorlar. Şehir Plancıları Odası da kendi üyeleri için kentsel tasarım baremi oluşturuyor ve üyelerine bu hizmete dönük ücret baremi oluşturuyorlar. İşin komik yanı da iki oda didişiyorlar, yetki alanı tartışmalarıyla mahkemelere başvuruyorlar. Oysa kentsel tasarım, sadece lisans eğitimi almış olan ne onun, ne ötekinin işi değil. Bugün kentsel tasarımın bir uzmanlık eğitimi olduğunu kabul etmemek insafsızlık olur. Yüksek Lisans düzeyinde eğitim yapılıyor ülkenin üniversitelerinde. Dolayısıyla bu, onun da, öbürünün de esas formasyonunun üzerine alacağı bambaşka bir eğitimidir. Hatta bu eğitime, Türkiye’de gayri menkul yatırımlarının yönetimi ve uygulamasından gelen bir gereklilik olarak işletmecilerin de böyle bir üst eğitim almaları gerektiğini düşünüyorum. Yani bu bir işletmecinin de alacağı eğitimidir. Benim Mimar Sinan Üniversitesi’nde kurduğum kentsel tasarım yüksek lisans doktora programı bu düşüncelerle kurulmuştur. Buraya mimar, plancı, peyzaj mimarı ve işletmeci de gelir.

Prof. Dr. EROL KÖKTÜRK - Siz Fransa’daki eğitiminizden bu yana Türkiye’de şehircilik olgusuna hep kafa yormuş bir kişisiniz. Bugün Türkiye’deki şehirciliğe baktığınız zaman nasıl bir fotoğraf görüyorsunuz?

Prof. Dr. MEHMET ÇUBUK - İtiraf etmeliyim ki bugün gördüğüm fotoğraf, beni mutlu eden bir fotoğraf değil. Nasıl olursa olsun, şehirciliğin planlama ile ilişkisini inkar etmeden, geleceğe dönük birtakım öngörülerden hareketle, yakın-orta-uzun dönemlerde yaşam ortamları için kararlar getirecek bir şehircilik sistemine gerek olduğuna inanıyorum. Ama bugün şehirciliğe, böyle sistemli bir yaklaşım yok. Bütünü kavrayan bir ele alış yok.

Benim gördüğüm şu: Türkiye’de mevcut yasalar, mevzuat olarak henüz şehirciliği ülke genelinde yönlendirecek yapıda değil. Bizim parlamentomuzda yasa yapıldığı zaman, bu yasanın uygulamasını destekleyecek başka diğer şeyler, mekanizmalar, uygulama araçları ve olanakları beraberinde getirilmiyor. Dolayısıyla yasa, uygulama araçlarından, mekanizmalardan yoksun kalıyor, uygulanamıyor. Yasalar hazırlanırken, ciddi araştırmalara dayalı yapılmalı, bunun için fonlar olmalıdır. Ülkemizde bu pek böyle olmuyor. Bir gecede yasa maddeleri hazırlandığı da oluyor. Ayrıca ülkede, sadece çözüm bekleyen sorunlarla ilgili değil, ama ülkenin geleceğine ilişkin yönlendirici, toplumu ve ülkeyi geleceğe hazırlayıcı yasalar da yapılmalıdır. Örneğin ülkenin uzun perspektifte geleceğine dönük -özellikle mekansal konuların, şehircilik ile ilgili söylüyorum- kararları da alarak, onun geriye doğru bir değerlendirilmesi içinde yaptırım araçlarına kavuşturulması gerekiyor. Örneğin, kentlerimizdeki hızlı gelişmeler, büyüme ve gelişme sorunları olumsuz şekilde büyürken, kente bir bütün olarak bakan, yani kentsel yaşamı-gelişmeyi-yenileşmeyi-bütünleşmeyi içeren bütünlükte ve kentleri bir vizyon ortaya koymaya zorlayacak ya da daha uyumlu ifadeyle yönlendirecek yasa/yasalar yapılamaz mı? Bu yasa/yasalarla kentsel politikalar üretilmesinin yolu açılmaz mı? Artık, güncel sorunları kotaran yasalar gibi, ülkeyi-ülke topraklarını, insanını yarına hazırlayacak yasaları da görmeliyiz. Soruyorum, devletin kente şaşı bakışını, parlamentomuz nasıl düzelterek? Kısacası, ulusal şehircilik sistemi ve statüsü oluşturulmadan Türkiye’deki şehirciliği yönlendiremezsiniz.

Prof. Dr. EROL KÖKTÜRK - Somut bir şey sorayım o zaman size: Siz yasalama süreçlerinde parlamenterlerin aradığı bir kişi misiniz?

Prof. Dr. MEHMET ÇUBUK - Benim gibilerin şayet politik bir çizgileri yoksa parlamenter aramaz. Ne zaman sizin alanınızla ilgili bir konuda yardıma gereksinimleri olur, o zaman size ulaşabilirler. Ama sadece o konuda bilgi, destek alma adına, deyim yerinde ise, anlık bir ilişkiniz olabilir. Geçmişte çalışmalarımı gönderdiğim parlamenterler oldu kuşkusuz. Özel rapor isteyenler de oldu. Biliyorsunuz daha önceki meclisle döneminde “Şehircilik ve İmar Yasa Taslağı” hazırlandı. Ama ne yazık ki yasalama olmadı. Bu taslak hazırlanırken benim “İmar Mevzuatından, Şehircilik Mevzuatına-Türk

Şehirciliğine Sistematik Bir Yaklaşım Denemesi” adını taşıyan kitabımı Bayındırlık ve İskan Bakanlığından istediler, hepsi bu. Ne derece yararlanıldığını yasa taslağını inceleyince anlıyorsunuz. Yararlanıldığını görüyorum. O haliyle bile reform niteliği taşıyan bir yasa taslağı oldu benim için.

Burada şehircilikle ilgili yapılan yasa yapmada örnek olarak Fransa’daki yaklaşımı vermek istiyorum. Fransa’da şehircilikle ilgili konularda (kuşkusuz genelde de) altyapı oluşturan esas çalışmalar yapılıyor ve yasal uygulama zemini ve araçlarına kavuşması için bununla ilgili yasalar yapılıyor. Fransa’da şehircilikle ilgili en önemli hareketi başlatan bir yasa 1960’lı yılların sonuna doğru yapılmıştır. Ülke genelinde arazinin bütünüyle ilgili bu yasa, Arazi Mülkiyetini Yönlendirme Yasası’dır. Beraberinde birtakım hükümler yaptırımlar getirmiştir. Örneğin demiştir ki, “Her belde kendi arazi kullanma planını yapacaktır.” Ülkedeki tüm yerleşme birimlerinin bu planları yapmaları için, o belde insanların yönetimleri zorlamasına yol açan, ancak beldenin yapacağı planla değişecek olan hükümler koymuştur. Merkezin yasa ile koyduğu her alanda geçerli en düşük kullanma emsali karşısında eli kolu bağlanan insanlar da beldeleri zorlayarak planların yapılmasını sağlamışlardır. Yani plan değişikliği, özel turizm bölgesi ilanı v.s gibi saptırmalara fırsat verilmemiştir. Yasa, en küçük yerleşme birimi dahil, tüm yerleşmelerin arazi kullanma planını yapma zorunluluğunu getirmiştir. Demek ki ülkede, yukarıdan aşağıya inen bir sistem ve politika olması gerekmektedir.

O zaman, Türkiye’deki tablo şöyle açıklanabilir: Kırsal planlama, kentsel ya da metropoliten ölçekli planlama ve bölge planları arasındaki ilişkilerin nasıl kurulacağı, ülkenin bütününde doğal kaynakları, zenginlikleri, kültür ve tabiat varlıklarını koruyarak yerleşmelerin nasıl gelişeceğini göremediğimiz bir tablodur bu. Üstelik Türkiye’nin Avrupa Biriliğine giriş sürecinde, Avrupa Biriliğinin mekansal gelişme ve düzenlemeye ilişkin birtakım kararları çerçevesinde Türkiye mekansal gelişmesinin nasıl etkileneceği ya da bütünleşeceğini gösteren bir çalışma da yok bu tabloda. Biz bunları bilmiyoruz, göremiyoruz. Acaba, AB mekansal gelişme şemaları bağlamında İstanbul’un, (İspanya’da Cadiz’den başlayan İstanbul’da biten) AB doğu-batı gelişme aksına göre mi, yoksa bir alternatif olarak Balkanlarda yaratılabilecek bir aks (örneğin, İstanbul-Selanik, Atina-Sofya-Bükreş) üzerinde mi geliştirileceğine ilişkin çalışmalar yapılıyor mu? İstanbul Büyük Şehir Belediyesi, bu hususların göz ardı edildiği ve yasal zemine de uymayan 1/100.000 ölçekli planını hazırladı ve Meclisinde onadı. Ama şimdi de Danıştay’da açılan bir iptal davasına takıldı. Ne yaptığımızın farkında mıyız? Bunun üzerine gitmek gerekiyor. Peki kim ilgilenecek bununla? Kısacası, Avrupa bünyesinde oluşturulan mekansal senaryolarla ilgili mekansal gelişme şemalarının Türkiye tarafında ne olacak? Nasıl bitecek? Bunları bilmiyoruz. Eğer AB ile birleşme-bütünleşme olacaksa, bu süreçte bizim de o çalışmalarla Türkiye’nin nasıl birleşeceği araştırmalarını kendi bünyemizde, araştırma merkezlerimizde, üniversitelerimizde yapmamız gerekmiyor mu? Bu da yok. Yani ülke bütününde böyle bir çalışma yok.

Prof. Dr. EROL KÖKTÜRK - Tekrar soruyorum o zaman: Hep “Gerekir, yapılmalıdır, böyle olması zorunludur” diyoruz da, olmuyor. Buradaki sorunu nerde görüyorsunuz?

Prof. Dr. MEHMET ÇUBUK - Bana göre Sorun şuradan kaynaklanıyor: Bir defa, halkın bilinçlenmesi ve planlamanın her aşamasında katılması sağlanmalıdır. Bu mekansal hareketin baş rol oyuncusu yerel yönetimlerin, metropoliten yönetimlerinin de bu konuda, devlete katkıda bulunacak bir hazırlık içinde bulunması gerekiyor. Belirttiğim gibi, İstanbul’un 1/100000 ölçekli bir çevre düzeni planı yapıldığı biliniyor. Planı hazırlayan birim de, yasal statüsü belli olmayan bir büro. Bu birimin, geçmişteki Nazım Plan Bürosunun işlevini gördüğü söyleniyor. Hatta “kentsel tasarım” projeleri hazırlıyor. Oluşturulan büronun adında da bu var zaten. Burada çok büyük bir uzman kalabalığı ile planlar yapılıyor, raporlar hazırlanıyor, projeler üretiliyor. Yapılan araştırma nitelikli çalışmalar kuşkusuz değer içeriyor. Ama yasal zemini olmayan bu ürünler tıpkı, üniversitelerdeki doktora çalışması gibi kalıyor. Bunların yerine oturtulması önemli. 1/100000 ölçekli çevre düzeni plan yapma yetkisi Çevre ve Orman Bakanlığında. Bu yetkiyi özel bir anlaşma ile Büyük Şehir Belediyesine aktarmış. Üretilen planın onamasını kendisi yapacak. Ama nasıl tasdik edecek? Bakanlık bünyesinde böyle bir teşkilat var mı? Zaten son alınan haberlere göre de bu plan iptal edilmiş durumda.

Oysa şehirciliğin üç önemli ayağı vardır ve şehircilik olgusu, uzun-orta-kısa vadede kararların alınması, bunların dokümanlarının hazırlanması ve statülerinin oluşturulması ile ilgili bir süreci içerir. Uzun vadede şehircilik koruyucu, yani prevantif şehirciliktir. Bu şehirciliğin ilgi alanı, Çevre Bakanlığının denetim, yetki ve sorumluluğunda kalan çevresel değerlerin, kaynakların, başka ifadeyle ekolojik yapının sürdürülebilirlik bağlamında saptanması, korunması ve kullanımının denetiminin olduğu alanlardır. Bu şehircilik türü non-figüredir. Yani çizili plan dokümanı yoktur. Araştırma raporları ve çalışmalarına dayalı yazılı esaslar vardır. En uzun 40-50 yıllık bir vade için belirlemeler yapılır. Bu, yaşadığımız coğrafyanın gelecek nesillere bozulmadan, yok edilmeden aktarılmasının yoludur. Üzerinde yaşadığımız coğrafyanın bize emanet olduğunun anlatımıdır. İkinci şehircilik türü de, ön görsel yani previzyonel şehirciliktir. Bu şehircilik, 15-20 yıllık bir perspektif için yapılır. Yerleşmelerin hangi özellikte olacağı, kentsel gelişmelerin ve gelişme akslarının hangi yönde, nüfus yoğunluk ve büyüklüklerinin nerede ve nasıl olacağını, ana ulaşım sistem kararlarının, koruma alanlarının belirlendiği bir figüre şehirciliktir. Yani belli ölçeklerde 1/100.000-1/50.000-1/25.000 ölçeklerde hazırlanan planlar ve raporlardır. 1/5000 ölçekli planlar da bu çerçevede değerlendirilebilir. Üçüncü tür şehircilik ise, uygulama şehirciliği, yani operasyonel şehirciliktir. Beş yıllık bir uygulama programı için hazırlanır. Kentsel tasarım uygulamaları dahil, bu şehircilik de figüre bir şehirciliktir ve 1/2000, 1/1000, 1/500 ölçeklerinde plan, projelerden ve onların raporlarından, rehberlerinden oluşur. Özetle, uygulamalı (operasyonel) şehircilik, ön görsel (previzyonel) şehircilik ve koruyucu (prevantif) şehircilik bir bütündür. Eğer Türkiye'deki sistemin içinde olaya bakarsak, Çevre Bakanlığının, koruyucu şehircilik türünde dokümanlar üretmesi ve yetkilendirilmesi, doğru gözükmektedir. Ama ön görsel şehircilik türü onun işi değildir. Bu kuşkusuz, şehircilikle ilgili Bakanlığa ait olmalıdır. Operasyonel şehircilik ise, uygulama şehircilik türü olarak, yerel yönetimler ve ona bağlı alt birimlere ait olmalı, yerinde yapılmalıdır.

Ama bu plan türleri dışında, tematik nitelikli büyük ölçekli planlamalar da yapılabilir. Örneğin, ülke genelinde 1/100000 ve ötesindeki ölçeklerde de, saptama ve değerlendirme çalışmaları gibi. Sanıyorum TÜBİTAK bünyesinde arkeolojik alanlar ve yerleşmelerle ilgili kültür varlıkları üzerine bir çalışma üretiliyor.

O zaman diyorum ki, böyle bir sistem içine oturtulmamış şehircilik yerine, bir imar anlayışımız var. Bugün ülkede hiçbir kentimiz, kendi geleceğini tam olarak saptayabilmiş değil, zaten gelişmesine de egemen değil. İstanbul'a bakıldığında nasıl 'paket projeler' yoluyla yerel yönetimlerin işbirlikçi tutum ve anlayışla ve kente hizmet verebilmek için de sahip olduğu ve kentlilere donatılar sunmak için kullanılacak arsalarını pazarlayarak büyüdüğünü ve geliştiğini izliyoruz. Bu saptamalar beni yapılanların ussal şehircilik anlayışına aykırılıklarıyla üzüyor.

Bugün İstanbul haddini aşan bir nüfus yoğunluğuyla uğraşıp duruyor. Bir zamanlar 25 milyona hedeflenmiş bir büyüme düşünülüyordu. Bugün küreselleşme adına, sanki dünyanın finans merkezi olma iddiası varmış gibi, başka türlü çekim merkezleri yaratılmak isteniyor. Kent yükleniliyor. İşte bu olaylara bakarak, Türkiye'de şehirciliğin çok olumlu bir tablo ortaya koyduğunu söylemek zor.

Prof. Dr. EROL KÖKTÜRK - "Politik yükümlülükler" kavramı. Hem Ankara'daki, merkezi anlamdaki hem de yereldeki siyasilerin yükümlülükleri bağlamında bakarsanız, nasıl görünüyor tablo? Karar veren onlar sonuçta, ben değilim ki. Siz de söylüyorsunuz, karar verici değilsiniz çünkü. Bu yükümlülüklerden bazılarını alıp satabilir miyiz, neler bunlar?

Prof. Dr. MEHMET ÇUBUK - Aslında küreselleşme benimsenmiş, liberal sistemin ülkeye girmesine fırsat verilmiş bir ülke olduğumuza göre, uluslararası birtakım anlaşmalarla da uyumlu, barışık olunması gerekiyor. Bugün ülkeler ekonomik anlamda birbirleriyle adeta yarışıyorlar. Ama küreselleşmenin getirdiği ve dünyada olumsuz giden iklimsel değişimler v.s gibi birçok sorunla da ortak savaş vermenin yollarını arıyorlar. Yeni kavramlar üretiliyor, sürdürülebilirlik gibi. Anlaşmalar yapıyorlar, ama ülkelerin bunlara uymadıkları da görülüyor. Örneğin Amerika neden hala KYOTO Anlaşmasını imzalamamakta direniyor? Türkiye de imzalamış değil. Sürdürülebilirlik kavramının da hala ülkemizde parlamento'da görüşülüp yasalaştırılarak aşağıya doğru yaptırım getiren bir yapıya

dönüştüğünü sanmıyorum. Ama politikacılarımız, hükümet yetkililerimiz bu kavramı bol bol kullanıyorlar.

Oysa bütün bu uluslararası platformlarda belirlenen oluşumlar, anlaşmalar, ülkelere tavsiye nitelikli bir sistemle iletiliyorlar. Bu kararlar ülkelerde parlamentodan geçtikten sonra kendileri için artık birer politik yükümlülük oluyor.

Biliyorsunuz, 1996 yılında İstanbul'da ana teması "Kentler Zirvesi" olan HABİTAT II toplantısı yapıldı. Bu toplantıda alınmış çok önemli kararlar var. Gündem 21 de bunlardan biri. Bazı kentler bu konuda çalışmalar yaparken bazılarında hiçbir faaliyet olmadı. Son olarak şimdi Belediyeler Yasasında yapılan bir değişiklikle artık kent konseylerinin kurulması şansı doğdu. Kentler zirvesi deklarasyonunda da belirlenen ve yaptırım gerektiren kararlar tavsiye niteliğinde tüm ülkelere iletilmiş. Bu çerçevede kararların parlamentolardan geçirilerek bir yaptırıma dönüşmesi de birer politik yükümlülük olmaktadır. Aslında politik yükümlülük hükümetlerin, politikacıların kendi vatandaşına söz vermesi anlamını taşımaktadır. Kuşkusuz bu uluslararası anlaşmalardan ya da kabul gören belgelerdeki kararlardan doğacak politik yükümlülüklerin izlendiği, yönlendirileceği bir merkez olmalıdır. Örneğin bunu Fransa'da bizim DPT gibi, fakat icra ve yaptırım gücü bulunan DATAR yapmaktadır. DATAR, Başbakanlığa bağlı özerk bir kuruluş ve "ülke düzenleme ve bölgesel eylem Delegasyonu" ifadesinin kısa adıdır. Sektörler arası sentezi ve hakemliğini yapmaktadır. Mali yardım araçlarına sahip olup, devlet politikalarını optimize etmektedir. Bakanlar düzeyinde konumdadır ve Bakanlar arası toplantı yapmaya, birtakım kararlar almaya, bütçeden pay aktarmaya yetkisi bulunmaktadır. Fransa'da bölgeler arası dengeyi ve yarışı sağlamak, yeni kavramları uygulamak görevi vardır. İşte Başbakanlığa bağlı bu kuruluş, biraz önce yasaların hazırlanması konusunda söylediğim araştırmaları yapan, yaptırın ve bunların yasaya dönüştürülmesini sağlayan bir kuruluştur aynı zamanda. Bizde DPT böyle bir yapıya dönüştürülemez mi acaba?

Uluslararası anlaşmalardan, belgelerden gelen kararlar, kabuller ulusal parlamentolardan geçerek öncelikle hükümetlere düşen görevler ve yükümlülükler olarak ortaya çıkar. Buradan süzülerek de yayılır. Öte yandan, bir parlamenterin görevi, ülkenin geleceğine dönük izleyeceği aydınlık bir yolun inşasına çalışmasıdır. Bunun tercümesi, o yolda gerekli yasaların yapılmasına katkıdır. Konumuz şehircilik olduğu içinde diyebilirim ki, örneğin kentsel dönüşümü, kentlerin düzenlenmesi, modernleşmesi için önemli bir uygulama aracı gibi gören günümüz hükümeti, bununla doğrudan ilgili yasayı bile çıkartmamış, yasadaki bazı maddeleri başka yollarla uygulama alanına sokmuştur. Dolayısıyla konuşmamın bir yerinde belirttiğim gibi, şehircilik konusunda, parlamento gereği şekilde üretken değildir. Oysa artık, kentsel politikaların üretilmesine yol açacak kamu politikaları üretilmeli ve yasal araçlar yapılmalıdır. DPT tarafından hazırlanarak mecliste kabul edilmiş olan 9. Kalkınma Planında da kentsel politikalar üretilmesine dönük bir şey yok.

Prof. Dr. EROL KÖKTÜRK - Hangi politikalar? Bana kentsel politikaların en önemlilerini sayar mısınız? Birinci öncelikten başlayarak neler olmalı? Başlıklar olarak.

Prof. Dr. MEHMET ÇUBUK - Bunların yapılabilmesi için öncelikle zihniyet değişmeli, devletin kent olgusuna bakışı düzeltilmelidir. Türkiye'de bazı kesimlerin söylediği gibi, şayet bugün ülkede bir kentsel devrim yaşıyorsa (ki bu da tartışılır bir konudur), kente ilişkin söylemler daha da önem kazanıyor. Kent doğru ve gereği gibi tanımlanmalı, ussal gelişme ve yasal koşulları yaratılmalıdır. Bazı kentlerde toplu konut sitelerinin yapılması da yetmemektedir. Tarımsal karakterdeki arazilerin bozulmasına karşı alınmış önlemler, kolayca bir istek uğruna ya da bir grubun çıkarına değiştiriliyorsa, özellikli doğal ortamlarda zarar verici maden aramaları önlenemiyorsa, kentlerin çok önemli donatı alanları girişimcilere karşı korunamıyorsa, birazda bunlar kentsel ya da kırsal politikalar üretmeye elverişli yasal zeminler yaratılmadığı içindir. Dolayısıyla hangi hükümet dönemi olursa olsun, parlamento önemli görevler düşmektedir. Önümüzde ders çıkartılacak iyi örnekler bulunmaktadır. Almanya'da parlamenter düzende, siyasi partilerin yasa önerisi konularını getirebilmesi için tahsis edilmiş fonları vardır. Parlamento oluşturulan siyasi partilerin üyeleri bu fonlar sayesinde gerekli araştırmaları yapmakta ve önerilerini getirmektedirler. Yani yasa önerileri, bir temel araştırmaya dayanmaktadır. Siyasi partiler de bu konuda yeterli donanımına sahip değil. Çoğunlukla bilimsel

araştırmalara ilgi duymayan, daha çok siyasi amaçlı konuların ele alındığı yerler durumunda. Sorunuza net bir yanıt vermek için şunları söyleyebilirim: Kentsel politikalar, kentin sorunlarına karşı devletin ilgisinin arttığını gösterir. Kentsel politikalar, kentin sosyal gelişmesi bağlamında bazı kurumsal işbirliklerini de gerektirir. Bu politikalar, kentlerin-kentsel yerleşmelerin gelişme ve değişimlerine ait sorunlarla ilgilidir.

Prof. Dr. EROL KÖKTÜRK - Kentleşme gündemimizin çok moda bir kavramı var: Kentsel Dönüşüm... Bütün belediyeler neredeyse her şeyi kentsel dönüşüm olarak yapmaya kalkıyorlar. Bu kentsel dönüşümden ne anlamak gerekiyor?

Prof. Dr. MEHMET ÇUBUK - Kentsel dönüşüm yeni bir ifade değil. Uzun yıllar bu konu üniversitelerde değişik ifadeler altında ele alındı, eğitim ve araştırma konusu yapıldı. Dünya Şehircilik Günü kolokyumlarında da birçok kez tartışma konusu yapıldı. İlk kez İkinci Dünya Savaşı sonrasında Avrupa ülkelerinde yıkılan yerlerin yeniden yapılanmasında uygulanan “kentsel yenileme” adı ile bilinen operasyonel bir kavram olarak belirdi. Daha sonra sanayileşmenin kentlerde yarattığı yığılımlar sonucu kentlerde işlevselliğini kaybetmiş, köhneleşmiş bölgelerin iyileştirilmesi, sağlıklılaştırılması amacıyla “kentsel iyileştirme”, “kentsel sıhhileştirme” adıyla eylemsel bir kavram olarak kullanıldı. 1975 yılında yapılan Avrupa Mimari Miras yılı kampanyaları sırasında da “kentsel yenileme” olarak kavramsal anlam kazandı. Yani sadece fiziksel bir yenilenme değil, aynı zamanda sosyal yapı olarak orada yaşayanların da yaşam koşullarının iyileştirilmesi hedeflendi. Bugün kentsel dönüşüm deniliyor ve kent bütününde dönüşüm bölgeleri oluşturuluyor. Türkiye’de ilk başarılı kentsel dönüşüm denemesi ise Murat Karayalçın’ın Ankara Belediye Başkanlığı döneminde yaptığı dönüşüm projeleridir.

İstanbul’daki kentsel dönüşüm alanlarında oturanlar çıkartılıyor, yıkımlar sonrası elde edilen/edilecek arazide yeni projelerle oluşturulan yeni yaşam alanları yeni insanlara pazarlanıyor. Yani, hedef sosyal ve fiziksel iyileştirmeyi göstermiyor. Belli hedefte bir mekansal yenileme eylemi gerçekleştiriliyor. Bunu onaylamak olası değil elbette. Ayrıca ortaya çıkan mekansal yapının da tartışılır olduğu görülüyor. Eskiden toplu konut uygulamaları üzerinde yapılan eleştiriler bunlar içinde yapılıyor. Aslında kentsel dönüşüm, o yerin kente yeniden kazandırılması amacıyla, ama insanıyla beraber dönüştürülmesidir. Yoksa orada oturanların dışında, niteliği yükseltilmiş bir yaşam alanı yaratıp başka ve yeni insanlara pazarlamak değildir.

Prof. Dr. EROL KÖKTÜRK - Tasfiye kavramıyla birlikte geliyor sanki kentsel dönüşüm. Bu dediğiniz gibi olmuyor ki. Diyelim ki Sulukule. Orada Çingeneleri Taşoluk’a atacaktılar.

Prof. Dr. MEHMET ÇUBUK - İşte ben de buna itiraz ediyorum.

Prof. Dr. EROL KÖKTÜRK - Tarlabası ayrı bir sorun.

Prof. Dr. MEHMET ÇUBUK - Dedim ya, buna itiraz ediyorum. Orada yaşayan insanların katılımı da söz konusu olmalı. Günümüzde planlamada katılımı artık göz ardı etmemeliyiz. Mevzuatımızı bunları getirecek şekilde ele almalı, yenilemeliyiz.

Prof. Dr. EROL KÖKTÜRK - Katılım için “yeni bir hukuk” diyorsunuz...

Prof. Dr. MEHMET ÇUBUK - Evet, doğru. Şayet imar hukukundan şehircilik hukukuna geçebilirsek bu hukuku da yaratabiliriz. Burada Kentsel dönüşüm ile ilgili birkaç şey daha söylemek istiyorum. Amerika’da Clinton döneminde yapılan bir dönüşüm çalışması bize gösteriyor ki, kentin artık yaşam koşullarının zorlaştığı kesimini yıkarak değiştirmek yerine, iyileştirme yatırımını bu yerde gerçekleştirmek için, birtakım çevreleri, sanayiciler harekete getirilerek orada yatırımlarla aşılama yapılıyor. Burada yaşayan insanlara relegasyon (başka yere gönderme) uygulanmıyor. Var olan insanlarla nasıl bir iyileştirme yapabilir? Yasaları böyle hazırlıyor, çıkartıyor ve uyguluyorlar. Almanya’da da, binaların artan değerleri ile ilgili bir sınırlama olduğu için, yenilenen alanda kontrol dışı değişim olamıyor. Hollanda’da ise, zaten kentte arazi mülkiyeti belediyede olduğundan ve sadece

bu arsa üzerinde yapı hakkı sahibi olduğundan bizdeki aykırılıklar olmuyor. Türkiye’de öyle değil. Sahibi değişiyor, yapı değişiyor, yeni bir pazar oluşturuluyor. Bunların olmaması gerekiyor. Kentsel politikalar bunun için önemli. Bu politikalarda hedef, öncelikle oradaki insanların sosyal durumunun iyileştirilmesi, onların eğitilmesi, iş sahibi yapılması, fiziksel ve donatı olarak eksikliklerin giderilmesi olmalı. Yani artık, kentleşme ya da şehirleşme politikasının yerini kentsel politikalar almalıdır. Doğrusu, parlamentoda bunların da tartışıldığını duymak, izlemek istiyorum. Ama mecliste bunların tartışıldığını duymadım.

Prof. Dr. EROL KÖKTÜRK - 2009’da, bir yıl sonra yerel seçimler var. Eğer Türkiye’de başka bir gelişme olmazsa, 2009 Mart ayında yeni bir yerel seçim yaşayacak. Türkiye yerel seçimlere nasıl gidiyor sizce? Sözü ettiğiniz bütün bu kavramlar çerçevesinde düşünerek mi gidiyor? Belediye meclisi üyelerimizi seçeceğiz, belediye başkanlarımızı seçeceğiz. Sizin şehircilik pencerenizden bakıldığı zaman, bu yerel seçimlere nasıl gidiyor Türkiye? Umutlu musunuz?

Prof. Dr. MEHMET ÇUBUK - Bu konuda biraz endişeliyim. Nedeni şu: Ankara, İzmir ve İstanbul’a baktığınızda, hiç birinde büyük çerçevede değişmezliği olan bir ana plan yok. Ancak siyasi görüş ve algılamalara dönük girişimler görülüyor. İstanbul’daki gayri menkul yatırımlarını hayretle izliyorum. Bu nasıl bir kapital birikimidir? Kentin çok önemli semtlerinde, uzakta yakında hepsinde tek bir firmanın çok sayıdaki şantiyesi, çalışanları, iş makineleri parkı var. Sadece tek bir firmanın bu gücü şaşırtıcı gelmiyor mu size? Acaba dünyada benzeri bir durum var mı bilemiyorum. Neden bu iş gücü paylaşamıyor? Ayrıca bu girişimciler için çoğu zaman neden koruyucu anlamdaki kararlar kaldırılıyor? Yeşil alanlar neden konuta dönüştürülüyor ya da oradaki işlev neden birden sanayiye dönüşüyor? Neden birileri vadilerde, ovalarda, tarımsal karakteri son derece önemli yerlerde sanayi kurmaya çalışıyor? Anlayamıyorum. Ulusal sistemde planlamada bir üst denetleme olması gerekmiyor mu? Yerel yönetimler, bir taraftan bu çevreler, diğer taraftan yerel yönetimlerin çok tatmin eden hizmetlerle buluşturdukları insanlar elbette karşılığını alacaktır. Ama kaybedilmiş ya da kaybedilme noktasına gelinmiş ovalar, vadiler, köyler, kasabalar ve kentler derken ülke kaybedilmez umarım. Kısacası var olan düzenin aynen devam edeceğini sanıyorum.

Prof. Dr. EROL KÖKTÜRK - Sevgili hocam, aslında ağırlıklı olarak, büyük emek verdiğiniz Dünya Şehircilik Günleri üzerine bir görüşme yaptık. Bugüne kadar 31 tane Dünya Şehircilik Günü kolokyumu yapılmış. Bunların 20 tanesinde siz doğrudan organizatör olmuştunuz.

Prof. Dr. MEHMET ÇUBUK - Son ikisinde de katkım oldu benim.

Prof. Dr. EROL KÖKTÜRK - Demek 22’sinde doğrudan katkılarınız var. 5-6 tane de Dünya Şehircilik Kongresi gerçekleşmiş. Sizi dinlerken, bir taraftan başlıklar hep gözümün önünde duruyordu. Buradaki tartışılan konulara baktığımız zaman, herhalde şöyle bir dilekle kapatmak gerekiyor. Dünya Şehircilik Günü kolokyumlarında tartışılmış olan konuların ve bunlar çerçevesinde oluşmuş olan kütüphanenin, hem Ankara’daki merkez Parlamentomuza hem de 3225 belediyemizin yerel parlamentolarına yansımaları dilememiz gerekiyor galiba.

Prof. Dr. MEHMET ÇUBUK - Çok doğru. Temenninize katılıyorum. Bütün bu yayınları bir elden toplayarak özel bir şehircilik başvuru kaynağı olarak derlemek tarafsız yorumlarla zenginleştirmek çok iyi olur. Şimdilik Şehir Plancıları Odası mevcut olanakları ve konumuyla, bu 20 yıllık birikimi ve sonrakileri derleyebilir. İlk 20 yılın ürünlerinin telif durumunun dikkate alınması koşulu ile kuşkusuz. Böylece, Dünya Şehircilik Günü kolokyum yayınları ile Türk şehircilik yazınına katkıda bulunmuş olur.

Prof. Dr. EROL KÖKTÜRK - Hocam, zaman ayırdınız, çok teşekkür ediyorum size.

Prof. Dr. MEHMET ÇUBUK - Ben teşekkür ediyorum. Benim kendi alanım içinde kalmış bazı düşünce, yorum ve önerilerim, umarım bu Dergi vasıtasıyla daha geniş bir çevreye duyurulmuş olur. Bu konularda Derginin yapacağı her türlü faaliyete katkı verebileceğimi burada belirtmiş olayım. Ben de teşekkür ederim.